

Adrovaedje videyo : Li langue åd dibout del linwe (munutes 20 a 30)

Sicole

Li betchfessî â

On betchfessî [*mot tête-bêche*] = ene lete ki s' sait lère di diferinnès façons.

Nameur

diaule
tchaur
chaule, *iscaule*
tauve / *taule*
stauve / *staule*
in tch'fau
i faut
one fau

Rifondou + Lidje

diâle
tchâr
schâle
tâve
stâve
on tchvâ
i fât
ene fâ

Hôte Ârdene

diâle / *djâle*
tchâr, *tchêr*
châle, *hâle*
tâle, *tâve*
stâle, *stâve*
on dj'vâ / *on dj'vâ*
i fât
ine fâ

Sovint po des mots avou « a » u « au » e francès : *diable*, *char* (*chariot*), *table*, *étable*, *cheval*, *il faut*, *une faux*).

Li betchfessî ô

Tchâlerwè / Nivele / Vâ-so-Seure

tchâud, *tchôûd*
dj' ôû deûr
on cau, *in côûp*
on pau, *un poû*
ine aute, *eune ôûte*
on trau, *un troû*
on fouû, *on fou*
ôt, *yôt*, *wôt*

Rifondou + Lidje + Nameur

tchôd
dj' ô deur
on côp
on pô
ene ôte
on trô
on fô
hôt

Djodogne / Ârvaye

tchôⁿd, *tchond*
dj' ôⁿ dèr ; *dj' on* dèr
on côⁿp in *comp*
on pôⁿ, in *pon*
one ôⁿte, ène *onte*
on trôⁿ, in *tron*
on fôⁿ, in *fon*
hôtⁿ, *ôⁿt*

Des côps avou des mots avou « ou » e francès : *j'ouïs*, *coup*, *trou*, *fou*.
Mins des ôtes côps avou « au » : *aute* ; *haut*

Dins l' systinme Feller :

Namur et Lidje respectèt li diferince inte les deus sôres di sons :

* Lidje : *tchâr*, *hâle* ≠ *tchôd*, *côp*

* Nameur : *tchaur*, *chaule* ≠ *tchôd*, *côp* MINS : *on trau*, *on pau* (*on trô*, *on pô*)

MINS : Bastogne et Tchâlerwè maxhèt les deus (i scrijhèt *ô* po les deus pask' i djhèt ki « au », ci n' est nén do Feller) :

=> *on tchfô, ô matin, dj' a mô, Atrivô, Ôrvaye* (*on tchfau, au matin, dj' a mau, Atrivau, Aurvaye*) ; Rifondou : **on tchvâ, â matén, dj' a mâ, Atrivâ, Ârveye**).

Eciclopedeye

Les crodjambots [*croquemitaines*] (Souzane Mahin)

On **crodjambot** ou on **crocmitinne**, c' est motoit ene djin, motoit ene biesse – on n' sait nén –, edvintêye po fé sogne âs efants.

Cwand dj' esteu ptite, gn aveut on vî pousse [*puits*] dilé nosse måjhon. Nosse pere mi djheut todî : n' alez nén vey didins, ca gn a **Pépé Crotchet** ki dmeure la, et i vos haetchrè â fond.

Gn a on bea live k' a moussî foû â Muzêye do Pårlaedje e l' Ârdene « Waite a twè, Pépé Crotchet ». C' est do francès « kissemé d' walon » [*saupoudré*]. Pépé Crotchet, on l' lome cobén **Hinri Crotchet** u **Mareye Crotchet**. Oubén : l' **Ome â havet**.

Adon, po n' nén ki dj' vâye toumer al câve e nosse måjhon a Transene, bobone mi djheut todî : n' alez nén tote seule al câve : vos vos froz magnî do **Rawia** [*le Grignotail*].

Asteure, cwand on esteut dins l' oto, et k' on intrêve dins on banc d' brouweur, popa no fjheut awè peu, tot djhant : Atincion, gn a li **Spetin** ki nos va apicî ; waitîz : vo l' la, la-hôt. Mins ça, c' est po Lorint Dabe k' a fwait l' dessén ciddé padzo.

Li spetin =>

Li leu-waerou =>

Sicrijheu

Pierre Otjacques

Pire Otdjâke a skepyî e 1962. I provént d' Glaireuse.

C' est on scrijheu e walon et on bouteu pol walon.

I djâzéve todi walon avou les waloneus, et lzî scrire eto e walon.

Di s' mestî, il esteut ârtisse (po les biesses) å Tchestea [Neufchâteau]. Di s' pasmint d' tins, il esteut eto on fel âbsoneu [mycologue amateur].

Il a stî lontins consejî cominå å Tchestea.

Setimbe si mostere bén sovint

come on deujhinme et court prétins

Les vacances houte, pitits et grands efants rèxhèt les saetchs et les maletes fou des ârmweres po rintrer a scole. C' est âjhey di les rimpli di biks, di croyons et d' cayés. gn end a [il y en a] plin les botikes Ça fwait dpus d' cwénze djoûs – praticmint dispu l' kiminçmint d' awousse – ki les botikîs fjhèt del riclame po vinde li materiel do bon scolî. Si on les schoûtreut, on candjreut d' saetch tos ls ans. A l' eure d' enute, li saetch a dpus d' impôrtance ki çk' on va mete didins. Tot çk' est noû atire les djonnes, mins après kékes djoûs, c' est fini : on pite dedja dins ç' bea saetch la, et on l' tape dins l' fond do busse ki ramoenne les scolîs.

A troes ans, amoenné pa s' mere ki brait ostant ki s'-n efant, on fwait conoxhance avou li scole. Des vayantès mwaistresses, plinnes d' atimprance, aprindèt ces ptits poyons la a dessiner, a discôper, mins ossu a s' etinde avou ls ôtes, a pârtaedjî leus djeus... et a les rindjî. Ké bea programme ! E dire k' i fât troes ans, sins s' discoraedjî po k' nos pitès

crolêyès bâsheles, nos ptits blancs valets arivexhe a mwaistri leus mwins, leus boutches et leus pîs.

A shijh ans, on s' croet ddja grand. Dins des beas mousmints, al mwin di s' mere u d' on popa bén fir, on dit « bondjoû » a Monsieu l' Mwaisse e-n intrant. Aprinde a lére, a scrire et a conter, ça n' vént nén tot seu. Les carculettes et les copiutrecs î aidèt voltî, mins c' est po pus târd.

E moennant s'-n efant l' prumî djoû a scole, dijhans lyi e rotant. « A troes ans, mi valet, dji t' avans atchté on nô saetch. por twè l' poirter tote ti vicåreye, disca l' pinsion. Et cwand t' el pôzrès la, dins l' dresse e gurnî, i t' dimeurrè kékes anêyes po ti rtourner, et rwaitî les pus djonnes ki fjhèt come twè. S' i schoûtèt leus parints po tchoezi l' boune voye, adon, å coron d' leus royes, i s' rimberront dipus d' bons sovnis ki d' mwais. C' est ki, ç' côp la, li veye vât les poennes d' esse vikêye. et li scole va aidî li scolî a trover si tchmin.

Bon voyaedje, djonnès djins

Tchanson

Mami Bloû

Resploe : Dji m' sovén, dji m' sovén, d' Mami Bloû, o Mami Bloû

I. Dji m' sovén cwand c' est k' dj' esteu ptit / Di cisse tchanson ki vos tchantîz /
Toprès di m' lét po m' edoirmi / Et m' hossî.

C' esteut-st èn air ki vos cnoxhîz / Ki vneut come vos d' on lon-pays / La wice ki
vos avoz crexhou / Mami Bloû

å resploe

II. Vola ddja toplin des anêyes / Portant, c' est co todi parey / Djournåy vosse
vwès mel *gruzinêye* / E l' oraye.

Dji sai bén ki vos n' estoz pus / Ki Diu vos a rhokî dlé Lu / Et k' po tofer, dji vs a
pierdou / Mami Bloû

å resploe

Sicole di rfondou walon d' Bive do 27 d' octôbe 2026

Mwaisse cåzaedje et
muzike : Hubert
Giraud ; ratournaedje e
walon : «Joëc»;
tchantaedje : Joanna
Lecomte (Nanesse et
les nanas), avou
l' orkesse da Hector
Delfosse, plake 45 toûs,
1972

So VoBuze : <https://www.youtube.com/watch?v=llrt5PNzk60>